

Hayvancılık sektörünün TRA2 Bölgesinin ekonomik kalkınması üzerine etkileri

The effects of the livestock industry on the economic development of the Region TRA2

Mehmet Polat¹

Received Date: 01 / 10 / 2016

Accepted Date: 20 / 02 / 2017

Öz

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin bir alt bölgesi olan TRA2, Türkiye'de gelişmişlik düzeyi en düşük olan Ağrı, Iğdır, Kars ve Ardahan illerini bünyesinde barındırmaktadır. Uygulanan politikaların ve sağlanan teşviklerin, bölgenin kalkınmasına yeterli katkı sağlamadığı, bundan dolayı bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının gittikçe arttığı görülmektedir. Küreselleşen dünyada Tarım ve Hayvancılık sektörünün önemini kaybettiği düşünülmektedir. Oysaki en gelişmiş ülkelerde dahi Tarım ve Hayvancılık sektörü hem ekonomik hem de sosyal açıdan büyük önem arz etmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de hayvancılık sektörü, sürekli artan nüfusun hem sağlıklı hem de dengeli beslenmesi büyük bir öneme sahiptir. Diğer yandan bu sektör, kırsal kalkınmanın sağlanmasında toplumsal ve ekonomik fonksiyonlara sahiptir. Bu fonksiyonlar kırsal alanlardaki işsizliğin azaltılarak, kırsal alanlardan kentlere göçün önlenmesi, çarpık kentleşme ve nüfus baskısının azaltılması gibi toplumsal sorunlarla birlikte ülkede dengeli kalkınmayı sağlayarak refahın artması ve et, süt, deri, kozmetik, ilaç vb. diğer alt sektörlerle hammadde temin edilmesi gibi yükümlülükleri yerine getirmektedir. Bölgenin hayvancılık sektörü için elverişli olan, kaliteli ve geniş meralara sahip olması, hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır. Bölgede hayvancılık ileri tekniklerle yapılmamakla birlikte, halkın geçiminde önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık sektörü, birim yatırıma yüksek katma değer katan, düşük maliyetle istihdam sağlayan ve sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması bakımından bölgenin kalkınmasında büyük önem arz etmektedir. Yapılan çalışmada, bölgenin kalkınmasında etkin role sahip olan hayvancılık sektörünün mevcut durumu, karşı karşıya olduğu sorunlar değerlendirilmiş, anket uygulaması yöntemi ile sektörün geliştirilmesine yönelik faaliyet alanları yapılan SPSS Programı ile analiz edilmiş ve sektörün geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: TRA2, Büyükbaş Hayvancılık, Kalkınma

Abstract

TRA2, which is a sub-region of North-eastern Anatolia Region, contains the least developed cities which are Ağrı, Iğdır, Kars and Ardahan within itself. It is seen that applied policies and provided governmental incentive have not contributed enough to the development of the region; therefore, difference of development level between the region and other regions has been increased progressively. It is, in the globalising world, thought that agricultural and livestock industries have lost their significance. However, even in the most developed countries, agricultural and livestock industries become more of an issue both economically and socially. Livestock industry is very important for healthy and balanced nutrition of the increasing population in Turkey like all over the world. On the other hand, this sector has social and economic functions on providing rural development. These functions provide balanced growth in the country reducing unemployment in rural areas in conjunction with social problems such as preventing rural-urban migration, decreasing the non-planned urbanization and overpopulation, and fulfil the obligations providing raw materials for the sub-industries such as flesh, milk, leather, cosmetic, medicine and etc. Livestock sector is in the forefront in the area because the region has suitable, quality and wide pasturelands. Livestock farming is carried through with sophisticated techniques as well as it is one of the most important source of income. Livestock sector is of prime importance since it adds high level value into entity investment, employs with low cost, and provides input for many branches of industry sector. The current state of the livestock sector that has a very significant role in developing the region, and the encountered problems were determined in the study; fields of activity related with developing the sector were analysed SPSS survey programme; and solutions about certain problems were proposed.

Keywords: TRA2, Cattle Farming, Development

¹Öğr. Gör., Iğdır Üniversitesi, Tuzluca MYO, İktisat, Iğdır/TÜRKİYE, mehmetpolat@igdir.edu.tr

1. Giriş

Kalkınma, sadece üretimin ve kişi başına GSMH'nin artırılması olmayıp, az gelişmiş ülkelerde veya bölgelerde iktisadi ve sosyo-kültürel yapının da değiştirilmesi, yenilenmesidir. Kalkınmanın temel öğeleri içinde kişi başına GSMH'nin artırılmasının yanında, üretim faktörlerinin tam ve etkin kullanılması, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artırılması gibi yapısal değişiklikler vardır (Han & Kaya, 2006, s. 2). Aynı zamanda siyasi iktidarın bireylerin refah düzeyini artırmak amacıyla belli ekonomik politikalar izleyerek, toplumun yapısını değiştirme girişimine kalkınma diyebiliriz (Adem, 1993).

Ülkemizde az gelişmiş bölgelerin ekonomik yapılarının tarım ve hayvancılık sektörüne dayalı olması, nüfus artışının yüksek olması ve sürekli olarak nispeten daha gelişmiş olan diğer bölgelere göç vermesi gibi nedenler bölgesel kalkınmanın önemini artırmıştır. Günümüzde ekonomik kalkınma, yerel iş imkânları ortaya çıkararak hem yöre halkını üretime katmak ve istihdam sağlamak hem de yerel bazda kişi başına düşen milli geliri artırmak gibi bir boyut kazanmıştır (Tutar & Demiral, 2007, s. 67).

Türkiye ekonomisinde tarım ve hayvancılığın önemi nispi olarak azalmasına karşın yurtiçi gıda gereksinimini karşılaması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve istihdam olanakları sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Tarım ve hayvancılığın Türkiye ekonomisinde GSMH'deki payının azalması sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmelere daha fazla önem verilmesini sonucudur (Miran, 2005).

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayvancılık sektörü; bireylerin sağlıklı ve dengeli beslenmesi, et, süt, deri sanayileriyle hem de yem, ilaç hayvancılığa dayalı sanayilerin gelişmesi, birim başına yatırımdan yüksek değer elde edilmesi, kırsal yerleşim alanlarında düşük maliyetle istihdam sağlaması, küçük işletmeler konumunda olan aile ekonomisinin desteklenmesi ve işletme karlılığının artırılması, GSYH'a payının artırılması, dış ticaret dengelerinin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir (Anonim, 2012).

Çalışmanın Amacı: Büyükbaş hayvancılığın bölgenin kalkınması için ne kadar önemli olduğu, büyükbaş hayvan işletmelerinin yapısal durumlarının, sahip oldukları avantaj ve dezavantajlarının, karşı karşıya oldukları sorunlarının, sektörle ilgili bilgi düzeylerinin, sosyal durumlarının, memnuniyet düzeylerinin ve hükümetten beklentilerinin ne olduğunu araştırıp ve analiz etmektir. Bu bağlamda hayvansal üretim düzeyini artırmaya yönelik çözüm önerileri getirilmesi ve işletme sahiplerinin beklentilerinin karşılanması noktasında gerekli çalışmaların ne olduğunun belirlenmesine katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Önemi: TRA2 Bölgesi'nde hayvancılık sektörünün sahip olduğu aşağıdaki avantajlardan dolayı, bölgede hayvancılık sektörü uğraşılan ve aynı zamanda uğraşılması kaçınılmaz olan bir sektördür. Avantajları şöyle sıralayabiliriz;

- Bölgenin geniş çayır ve meralara sahip olması.
- Bölgede atıl bir iş gücünün olması.
- Hayvancılık sektörüne ikame olacak farklı bir faaliyetin olmaması.
- Bölgedeki hayvancılık sektörünün hem ülke hem de bölge ekonomisi için büyük önem arz etmesi.
- Hayvancılık sektörünün düşük maliyetle istihdam sağlaması.
- Sanayi, gıda ve ilaç gibi sektörlere girdi sağlaması.

Polat, M. (2017). The effects of the livestock industry on the economic development of the Region TRA2. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 631-643.

- İşletmelerin, hayvanların beslenmesi için lazım olan silaj, kaba ve diğer yem çeşitlerini üretebilmeleri.

2. Bölgede büyükbaş hayvancılığın mevcut durumu

Türkiye’de hayvancılık sektörü açısından Doğu Anadolu Bölgesi çok büyük potansiyele sahiptir. Bölgenin hayvancılığa elverişli olan, kaliteli ve geniş meralara sahip olması, hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır. Bölgede hayvancılık ileri tekniklerle yapılmamakla birlikte, halkın geçiminde önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle hayvancılık sektörünün mevcut durumunun, bölgenin güncel sorunlarının, ihtiyaçlarının, potansiyelinin analizler ile ele alınması, bölgede en fazla istihdamı sağlayan sektörün anlaşılması açısından önem taşımaktadır (Anonim, 2011, s 20).

Çalışmamızda Doğu Anadolu Bölgesi’nin bir alt bölgesi olan TRA2 bölgesinin üzerinde durulacaktır. Ağrı, Ardahan, Kars ve Iğdır illerinden oluşan TRA2 Bölgesi coğrafi yapısı ile özellikle de sahip olduğu geniş çayır ve mera varlığı nedeniyle hayvancılığa elverişli durumdadır. Bölgenin sunduğu bu özellikler uzun yıllar içerisinde bir hayvancılık geleneğinin oluşmasına neden olmuştur. Bölgede nüfusun yüzde 56’sı tarımda istihdam edilmektedir. İklim şartları dolayısıyla ekili tarımın çok düşük ölçeklerde yapıldığı göz önüne alındığında bölge halkı için hayvancılığın önemi daha net anlaşılmaktadır (Tutar, Sever, Sarışen & Sallan 2012). İkliminin yem bitkisi üretimine uygun olması hayvancılığın bölgede gelişmesine katkıda bulunurken, kışların uzun ve sert geçmesi olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Mera ve çayırların uzun süre karla kaplı olması hayvanların ahırda kalma süresini artırmaktadır (Anonim, 2011, 21).

Tablo 1. TRA2 Bölgesinin kullanım biçimine göre arazi dağılımı

	Tarım Alanı	%	Çayır Mera	%	Diğer Araziler	%	Arazilerin Yüzölçümü	%
Ağrı	293.563	26	765.518	67	64.936	7	1.124.021	100
Kars	342.997	34	327.850	32,3	343.053	33,7	1.013.900	100
Iğdır	118.525	33	146.571	41	93.704	26	358.800	100
Ardahan	84.250	17	285.678	57,5	126.772	25,5	496.700	100
TRA2	829.335	28	1.525.617	51	628.469	21	2.993.421	100
Türkiye	26.013.732	33	14.616.700	18,7	37.725.806	48,3	78.356.238	100

Kaynak: TKB, Tarım Master Planı, 2007: 60-61

Tablo 1’deki verilere göre Türkiye’deki arazilerin % 18,7’si çayır ve mera iken, TRA2 Bölgesi’nde ise bu arazilerin % 51’i çayır ve meradır. Görüldüğü gibi TRA2 bölgesinin yarısı çayır ve meradır. Bu bağlamda bölgede hayvanların otlatılması için gerekli olan çayır ve meranın olması, bölgenin hayvancılık faaliyeti için ne kadar büyük bir önem arz ettiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan organik hayvancılık için bu çayır ve meralar çok büyük önem kazanmaktadır. TRA2 Bölge’si sahip olduğu büyük çayır ve mera potansiyeli ile hem mera hayvancılığına hem de organik hayvancılığa çok elverişli olmasına karşın, bölgede hayvancılık yeteri düzeyde gelişmemiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun Tablo 2’deki verilerine göre TRA2 bölgesindeki büyükbaş hayvan sayısı Türkiye’nin yaklaşık olarak % 9’a denk gelmektedir ve bu da Türkiye’nin hayvancılık ekonomisinde TRA2 bölgesinin ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

Tablo 2. Yıllara göre TRA2 Bölgesinde büyükbaş hayvan varlığı

	TRA2	TÜRKİYE
Sığır(Yerli)	264.864	1.874.925
Sığır(Kültür)	140.572	6.385.343
Sığır(Melez)	774.278	5.733.803
Manda	2.642	133.766
	1.182.356	14.127.837

Kaynak: TÜİK, Hayvancılık İstatistikleri, 2015

TRA2 Bölgesi'nde 77.080 tane işletme hem hayvancılık hem de tarım yapmaktadır ve yaklaşık olarak 2.000 tane işletme ise sadece hayvancılık yapmaktadır (TÜİK, 2016).

3. Sektörün karşı karşıya olduğu sorunlar

Bölgenin kalkınamamasın önündeki en büyük engel iktisadi anlamda bir sektörün olmayışıdır. Çünkü mevcut sektör faaliyetleri, sektör mantığından uzak toplumsal bir faaliyettir. Bir sektörün iktisadi bir faaliyet olarak değerlendirilebilmesi için bazı önemli şartları taşıması gerekmektedir. Örneğin faaliyete bulunan kişilerin girişimci olması, yani bu faaliyete kar elde etme düşüncesiyle girmesi gerekmektedir. Nitekim bölgede gerek tarım gerekse hayvancılık sektörü, babadan oğula geçen ve kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan öte geçmeyen faaliyetlerdir. Kendine yeter bir ekonomik yapısı bulunan bir bölgede piyasa mekanizmaları verimli çalışmaz. Aynı zamanda piyasa anlayışının olmadığı bir sektörde uzmanlaşma da olamayacaktır (Akpınar, Özsan & Taşçı, 2016, s. 11).

Bölgenin kalkınması için çok büyük önem arz eden hayvancılık sektörünün önündeki sorunları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Finansman sorunu
- Yem sorunu
- Irk ıslahı ve damızlık sorunu
- Barınak ve sağlık sorunu
- Pazarlama sorunu
- Örgütlenme sorunu
- Verimlilik ve ölçek sorunu (Polat, 2014, s. 30).

4. Materyal ve yöntem

Çalışmanın materyali, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde Ağrı, Kars Ardahan ve Iğdır illerinin yanı sıra bu illerde bulunan ilçelerde hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren işletme sahiplerine yapılan anketlerden elde edilen verilerden oluşmaktadır. Ayrıca Gıda Hayvancılık ve Tarım Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, TİGEM gibi kurumların istatistik ve raporlarından yararlanılmıştır. Anket çalışmaları, Haziran ile Eylül ayları arasında hayvansal üretim yapan işletme sahipleriyle yapılmıştır. Daha sonra anket sorularından elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Ana kütlelinin belirlenmesinde temel alınan esaslar;

- Türkiye büyükbaş hayvancılığın en yoğun olduğu bölge olması,
- Bu bölgede kış mevsiminin uzun sürmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar,

Polat, M. (2017). The effects of the livestock industry on the economic development of the Region TRA2. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 631-643.

- Bölgedeki işletmelerin genelde küçük işletme olması ve işletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetini ticaretten ziyade geçim kaynağı olarak görmesinde yatan nedenleri araştırma isteği,
- Bölgede iş gücü potansiyelinin yüksek, ama istihdamın az olmasından doğan göç için en önemli çözüm yollarından birinin hayvancılık sektörü olması,
- Batı bölgelerinde ileri teknoloji kullanılarak hayvancılık yapılmasına karşın bu bölgede halen geleneksel yöntemlerle hayvancılığın yapılmasıdır.

Yukarıda saymış olduğumuz esaslardan dolayı bu çalışmanın ana kütlesi olarak Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin TRA2 alt bölgesi belirlenmiştir. Ankete konu olan hayvansal üretim yapan işletme hacmimiz 10.000'i geçtiği için sınırsız evren olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda değişken türümüzün de nitel olmasından dolayı aşağıdaki formül uygulanmıştır.

$$n = \frac{Z_{\alpha}^2 * P * Q}{H^2}$$

$$n = \frac{(1,96)^2 * 0,5 * 0,5}{(0,05)^2}$$

$$n = 384$$

Formülde;
 n=Örneklem büyüklüğü
 N=Evren büyüklüğü
 σ =Standart sapma değeri
 H=Standart hata değeri
 d=Kabul edilebilir hata(0,05)
 p=Evrende bir olayın gözlenme oranı
 Q=Evrende bir olayın gözlenmeme oranı(1-P)
 Z =Belirli bir anlamlılık düzeyine -yanılma olasılık değerine- " α " veya güven düzeyine " $1-\alpha$ " karşılık gelen ve teorik değer (Ural & Kılıç, 2011, 286).

Tablo 3. İl ve İlçelere göre anket yapılan denek sayısı

	<i>Denek Sayısı</i>	<i>Oran (%)</i>	<i>Kümülatif Oran (%)</i>
Ağrı-Merkez	15	3,9	3,9
Ağrı-Eleşkirt	18	4,7	8,6
Ağrı-Patnos	13	3,4	12,0
Ağrı-Doğubayazıt	10	2,6	14,7
Ağrı-Taşlıçay	13	3,4	18,1
Ağrı-Hamur	10	2,6	20,7
Ağrı-Tutak	12	3,1	23,8
Ağrı-Diyadin	17	4,5	28,3
Iğdır-Merkez	6	1,6	29,8
Iğdır-Aralık	5	1,3	31,2
Iğdır-Tuzluca	6	1,6	32,7
Iğdır-Karakoyunlu	5	1,3	34,0
Kars-Merkez	25	6,5	40,6
Kars-Akyaka	22	5,8	46,3
Kars-Arpaçay	11	2,9	49,2
Kars-Kağızman	24	6,3	55,5
Kars-Digor	13	3,4	58,9
Kars-Selim	20	5,0	63,9
Kars-Susuz	9	2,4	66,2
Kars-Sarıkamış	29	7,6	73,8
Ardahan-Merkez	18	4,7	78,5
Ardahan-Göle	16	4,2	82,7
Ardahan-Posof	16	4,2	86,9
Ardahan-Damal	15	3,9	90,8
Ardahan-Hanak	20	5,0	95,8
Ardahan-Çıldır	16	4,2	100,0
Toplam	384	100,0	

TRA2 Bölgesi'nde 77.080 işletme bulunmaktadır. Yapılan işlem sonucu anket sayısı 384 adet olarak belirlenmiş ve illerin işletme sayısına göre anketler yapılmıştır. Hayvancılık formunun hazırlanmasında daha önce yapılan akademik çalışmalardan faydalanmıştır (Sezgin, 2010; Bayındır, 2008; Boz, 2013) Bunun yanı sıra bölgedeki bazı işletme sahipleriyle görüşülmüş, onların karşılaştıkları sorunlar ve beklentileri de dikkate alınarak anket formu oluşturulmuştur. Hazırlanan anket, 6 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla; genel bilgiler, işletmeyle ilgili bilgiler, yem talebi ve arzı, pazarlama ve finans, eğitim ve örgütlenme, memnuniyet ve beklentilerdir. Ayrıca ankette kapalı ve açık uçlu sorular mevcuttur. Hazırlanan taslak anket formuyla bir ön çalışma yapılmış ve anketle ilgili ortaya çıkan aksaklıklar belirlenmiş ve asıl anket formu bu kapsamda hazırlanıp çoğaltılmıştır.

Hazırlanan anket, işletme sahipleri ile birebir görüşülerek yapılmıştır. Anket yapılacak sorularının çok olması ve anket uygulanacak örneklemin coğrafi olarak farklı il ve ilçeleri kapsamı dolayısıyla 4 aylık gibi bir süre de ancak tamamlanmıştır. Her ilden hedeflenen anket sayısına ulaşılmıştır.

5.Bulgular ve öneriler

- Yapmış olduğumuz anketten elde edilen verilerinin güvenilirlik analizi yapılmış ve sonuç oldukça güvenilir çıkmıştır ($\alpha= 0,748$)
- İşletme sahiplerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu,
- İşletme sahiplerinin % 71,4'ünün hayvancılık sektöründe çalışma süresi 15 yıldan fazla olduğu,
- İşletme sahiplerinin % 70'inin çocuk sayısı en az 4 olduğu,
- İşletme sahiplerinin % 51,3'ü yeşil kart, % 8,4'ü SSK, % 9,4'ü emekli sandığı, % 13,4'ü bağ-kur, % 17,5'inin ise herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı,
- İşletme sahiplerinin % 60'ı hayvancılığı yeterli bulmayıp farkı faaliyet kollarında çalıştıkları ve çalışanların % 46'sının inşaat işçiliği yaptığı,
- Ankete katılan 368 işletmenin % 72'si hem besicilik hem de süt sığırcılığı, % 19,6'sı besi ve % 7,6'sı ise süt sığırcılığı yaptığı,
- İşletme sahiplerinin % 36,2'sinin geleneksek, % 59,5'nin yarı modern % 4,2'sinin ise modern ahırlara sahip olduğu,
- Bölgede veteriner eksikliğinin olduğu,
- İşletmelerin % 74,6'sı kaba yem üretimi yapmaktayken, % 25,4'ünün ise kaba yem üretimi yapmadığı,
- Bölgede iklimin kurak geçtiği yıllarda kaba yem üretiminin az olmasından dolayı, kaba yem fiyatlarının neredeyse % 100 arttığı ve işletmelerin % 87'sinin kaba yem fiyatlarından memnun olmadığı,
- Silaj yemini işletmelerin %35,3'ü kullanırken, % 64,7'si ise kullanmadığı,
- Sermaye kaynağı bakımından; işletmelerin % 82,2'si öz sermaye, % 10,2'si miras, % 4,2'si ziraat bankası ve diğer bankalar, % 3,4'ü yakınlarından karşıladığı,

- İşletmelerin hayvancılıktan yıllık gelirleri; işletmelerin % 24,3'ü 2500 TL'den az, % 36,1'i 2501-10.000 TL aralığında, % 14,9'u 10.001-20.000 TL aralığında, % 11,3'ü 20.001-30.000TL aralığında, %13,4'ü 30.001-Üzeri TL aralığında olduğu,
- İşletmelerin karşı karşıya oldukları gider kalemleri; % 58,3 yem gideri, % 29,6 barınma gideri , % 7,4 pazarlama gideri, % 4,7 iş gücü gideri olduğu,
- İşletmelerin elde etkileri sütü; işletmelerin % 58,1'i kendi işlediği, % 29'nun hem kendi işlediği hem de mandıralara verdiği, % 12,9'nun ise sadece mandıralara verdiği,
- İşletmelerin % 70,5'nin hayvansal ürünleri pazarlamakta sıkıntı çektiği,
- İşletmelerin % 77,4'nün herhangi bir kooperatif, vakıf ve derneğe üye olmadığı,
- İşletme sahiplerinin % 57,9'nun hayvancılıkla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı,
- İşletmelerin %71,1'i Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın faaliyetlerinden televizyon aracılığıyla haberdar olduğu,
- İşletmelerin %81'nin hayvanlarının satış fiyatlarından memnun olmadığı,
- Hükümetin desteklemelerinden işletmelerin % 16,4'ü faydalandığı, % 28,2'si kısmen faydalandığı, % 55,4'nün ise hiç faydalanmadığı,
- İşletme sahiplerinin % 41,1'nin kredi desteğinin bölge için en çok faydalı olduğunu düşündüğü,
- Hükmet tarafından yapılan desteklemelerin başarı durumu hakkında; işletmelerin % 26,9' hiç, % 36,3 'ü az, % 23,5'i orta, % 12'si iyi , % 1,3'ü ise çok iyi başarılı olduğunu düşündükleri,
- Hükümetin hayvancılık sektöründeki uygulamalarında Türkiye'deki bütün bölgelere adil davrandığına dair soru hakkında; işletmelerin %31,9 hiç inanmıyorum, % 23,1'i inanmıyorum, % 25,3'ü kararsızım, % 18,9'u inanıyorum, % 0,8'i ise tamamen inanıyorum cevabını verdiği,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'ndeki personellerle çok rahat görüşülmediği ve işletmelerin % 35,9'nun personellerin karşılama şekline memnun olmadığı,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri'ndeki personellerin işletmeleri ziyaret etme durumları hakkında; işletmelerin % 54,4'ü asla, % 28'i nadiren, % 15,8'i ara sıra , % 1,8'i ise genellikle cevabı verdiği,
- İşletme sahiplerinin % 53,8'nin hayvancılığı isteyerek yapmadığı ve % 46,2'sinin ise hayvancılığı isteyerek yaptığı ve hayvancılığı isteyerek yapmayanların çoğunun yapacak bir işi olmadığı için bu işi yaptığı,
- İşletme sahiplerinin % 85,3'ünün çocuklarını hayvancılık sektöründe istihdam etmek istemezken, % 14,7'sinin ise bu sektörde istihdam etmek istediği gibi sonuçlar bulunmuştur.

Yapmış olduğumuz çalışmadan elde ettiğimiz önemli sonuçlar ışığında, TRA2 Bölgesi'nde büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için önerilerimiz aşağıda sunulmuştur.

Öneriler;

- Bölgede bulunan yetiştiricilere hayvancılıkla ilgili konferanslar ve teknik bilgilerin uygulamalı olarak verilmesi gereklidir.
- Fiyat istikrarının sağlanması için ciddi düzenlemelerin getirilmesi gerekmektedir.
- Hayvan ve hayvansal ürünler piyasasının olgunlaştırılması gerekmektedir.

- Bölgedeki sığır ırklarının ıslah edilmesi amacıyla Bölge'nin coğrafi ve iklim koşulları dikkate alınarak yerli ırkların yüksek verimli ırklarla suni ya da doğal tohumlama yoluyla melezlenmesi yararlı olabilir.
- Hayvan ithalatının uygulanması yerine yerli üreticinin korunması ve iç talebin yerli üretimden karşılanmasına yönelik ulusal politikalar oluşturulmalıdır.
- İşletme sahiplerinin kurumsallaşma konusunda bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir.
- Finansman ihtiyacı olan işletmeye devlet desteğiyle (bankalar, kalkınma ajansları, KOSGEB vb.) uygun finansman sağlanmalıdır.
- Bölgede ortak iş yapma kültürü bulunmamaktadır. Örgütlenme teşvik edilmelidir.
- Küçük ölçekli işletmelerin kâr maksimizasyonu sağlamaları için teşvik ve desteklemeler yapılmalıdır.
- Yapılmakta olan desteklemeler gözden geçirilmeli ve bölgeye has desteklemeler ve teşvikler yapılmalıdır.
- Yem sorununun giderilmesi üzerine yem bitkileri yetiştirilmeli, teşvik ve desteklemeler yapılmalıdır.
- Kalkınma ajansının uyguladığı hayvancılık destek programlarının kapsamına mevcut barınakların modernizasyonu da dahil olmalıdır.
- Tarım ve Hayvancılık ilgili lise ve fakültenin kurulması gibi eğitim-öğretim faaliyetlerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Bölge'deki Veteriner Fakültesindeki öğretim üyelerinin sahaya dönük ve bölgenin dinamizmine uygun stratejiler geliştirerek çalışmalar yapılmalıdır.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri'nin daha etkin ve uygulamaya yönelik çalışmalarını artırması gerekmektedir.
- İl müdürlüklerindeki veteriner hekim ile ziraat mühendislerinin masa başında değil saha çalışmalarına daha fazla ağırlık vermeleri gerekmektedir.
- Bölgede Hayvancılık Piyasası Denetleme Kurulu'nun kurulması büyük önem arz etmektedir. Böylece hem örgütlenme ve şirketleşme düzeyi artacak hem de bölge hayvancılığı ekonomisinde yüksek bir ivme kazanılacaktır. Bu bağlamda işletmeler optimum ölçekte üretim yapıp daha verimli çalışarak daha yüksek kar elde edeceklerdir.

Yaptığımız bu çalışmadan anlaşıldığı üzere TRA2 Bölgesi için hayvancılık vazgeçilmez bir sektördür. Hayvancılık sektörü, birim yatırıma yüksek katma değer katan, düşük maliyetle istihdam sağlayan ve sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması gibi özellikleri bakımından bölgenin kalkınmasında büyük önem arz ettiği anlaşılmıştır. Bölgede mevcut hayvancılığın gelişmesi bölge halkının sosyo-ekonomik durumunun iyileşmesine vesile olacağı gibi kentlere göçün önünü önemli miktarda kesecektir. Böylece atıl işgücü ve atıl kaynaklar daha verimli kullanılarak bölgenin refah düzeyi artacaktır. Diğer yandan ülkenin hem refah hem de ekonomisinde iyileşmeye vesile olacaktır.

Polat, M. (2017). The effects of the livestock industry on the economic development of the Region TRA2. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 631-643.

Kaynakça

- Adem, M. (1993). *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay, 36.
- Akpınar, R. Özsan. E. & Taşçı. K. (2012). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hayvancılık Sektörü 'nün Rekabet Edebilirlik Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 5, 11.
- Anonim (2011). *Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı*. Serhat Kalkınma Ajansı. 21-22.
- Anonim (2012). *2012 Yılı Bilançosu ve Faaliyet Raporu*. Ankara: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü.
- Bayındır, A. (2008). *Van İlinde Büyükbaş Hayvan İşletmelerinde Bakım Besleme Yöntemlerinin Belirlenmesi ve Çiftçilerin Hayvansal Beslenme Hakkında Bilgi Düzeylerinin Tespit Edilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Boz, İ. (2013). Doğu Akdeniz Bölgesinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*. 16(1).
- Han, E. & Kaya, A. (2006). *Kalkınma Ekonomisi: Teori ve politika*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Miran, B. (2005). *Tarımsal Yapı ve Üretim*. Ankara: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Polat, M. (2014). *Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu ve Çiftçilerin Beklentileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya. 30.
- Sezgin, A. (2010), Çiftçilerin Tarımsal Yayımların Finansmanına Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneği. *Tarım Bilimleri Dergisi*.
- Tutar, F. & Demiral, M. (2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Eskişehir Orhan Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 2(1). 65-83
- Tutar, H. Sever M.F. Sarışen M. & Sallan. S. (2012). TRA2 Bölgesi'nde Süt ve Süt Ürünleri Sektör Raporu. *Serhat Kalkınma Ajansı*. 67.
- TÜİK (2016). Tarımsal İşletme Yapı İstatistikleri. 20 Kasım 2016, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1003.
- TÜİK (2015). Hayvancılık İstatistikleri. 21 Kasım 2016, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1003.
- TKB (2007). *TRA Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Master Planı*. Ankara. 60-61
- Ural, A. & Kılıç. İ. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık. 286.

Extended abstract in English

The importance of regional development have been increased because of some reasons such as the fact that economic structures of the underdeveloped regions of Turkey are based on the agriculture and livestock sector, that the population growth is high, and that there are continuously migrations to other relatively developed regions. Nowadays, economic development has gained a dimension such as including local people into generating by employing them as well as increasing per capita income on local basis providing local job opportunities (Tutar & Demiral, 2007, p. 67).

Although the importance of agriculture and livestock is decreasing relatively in the Turkish economy, it has great importance in terms of meeting domestic food demand, providing inputs

to the industrial sector and providing export and employment opportunities. The decrease of agriculture and livestock in the share of Turkish GNP is the result of taking notice of the developments in industry and service sectors (Miran, 2005).

Livestock sector, as well as in the entire world, becomes more of an issue in terms of healthy nourishment, development of the industries such as flesh, milk, leather, feed and medicine, producing high income from individual investments, employing with lower costs in rural settings, supporting family economy which is a kind of small companies, increasing profitability and share of GDP of the companies, stabilizing international trade (Anonim, 2012).

Aim of the Study is to research and analyse the significance of the cattle farming for the development of the region, the structural statement of them, their advantages and disadvantages, their problems encountered, farmers knowledge levels about the sector, what their social status, satisfaction levels and expectations from the government are. Within this context, the aim is to contribute to propose solutions to increase the animal production level, and to determine what the required studies are for meeting the demands of the company owners.

The Significance of the Study: Because of the under-mentioned advantages of the livestock sector in the TRA2 region, it is an inevitable sector in the region to be dealt with. The advantages can be listed as below:

- Having meadows and pasture areas in the region.
- Labour forces idle in the region.
- Not any different business that will be substituted to livestock industry.
- High significance of the livestock industry in the region both for national and regional economies.
- Employing with lower costs via livestock industry.
- Providing input to the industry, food and medicine sectors.
- Production of the silage, roughage and other feed species required for animal nutrition by the companies.

Material and Method

The material of the study consists of the data obtained from the surveys conducted to the animal holdings both in the centres of Ağrı, Kars, Ardahan and Iğdır cities and in their towns in the North-eastern Anatolia Region. Moreover, it has been benefited from statistics and reports of the institutions such as Ministry of Food, Agriculture and Livestock, Turkish Statistical Institute, TİGEM (Directorate General of Agricultural Enterprises). Survey studies were realized by favour of animal holdings beginning from June till September. Then the data obtained from the survey were analysed using the SPSS 20.0 package program.

Results

It was inferred from the survey that:

- the reliability analysis of the data obtained from the survey was made, and the result was quite reliable ($\alpha = 0,748$),
- Employers were not well-educated,
- 71,4% of the employers were working in livestock industry more than 15 years,

- 70% of the employers had at least 4 children,
- 51,3%, 8,4%, 9,4%, 13,4% of the employers had policies of green card, Social Insurance Institution (SSK), Retirement Fund, BAĞKUR (Social Security Organization for Artisans and Self-employed) respectively, and 17,5 of them had not any social insurance policy.
- 60% of the employers were not satisfied with the income of the livestock industry working in another area, and 46% of the ones who were working in another area were working as builder's labourer.
- Among 368 employers who participated in the survey, 72% of them were dealing with both livestock fattening and dairy farming while 19,6% of them were dealing with only livestock fattening, and 7,6% of them were busy with only dairy farming.
- 36,2%, 59,5% and 4,2% of the employers had conventional, half-modern and modern byres, respectively.
- There is lack of veterinarians in the region.
- 74,6% of the employers were producing roughage while 25,4% of them not.
- The prices of the roughages were increasing 100% because of lower production in arid climate years, and 87% of the employers were not satisfied with the roughage prices.
- 35,3% of the employers were using silage while others not,
- With regard to their capital stock, 82,2%, 10,2%, 4,2%, 3,4% of the employers were supplying their capital from their own capital, heritage, T.R. Ziraat Bank and other banks, and from their relatives respectively.
- In terms of annual revenue that employers earned by way of livestock industry, it was seen that 24,3% were less than 2500 tl, 36,1% were between 2501-10.000 tl, 14,9% were between 10.001-20.000 tl, 11,3% were between 20.001-30.000 tl, and 13,4% were over 30.000 tl.
- Expenditure items that the employers faced were found for feed as 58,3%, for sheltering as 29,6%, for marketing as 7,4% and for labour force as 4,7%,
- Of the employers who were using the obtained milk 58,1% were utilizing themselves, 29% both were using themselves and selling for the dairy farms, and 12,9% were only selling for the dairy farms,
- 70,5% of the employers had troubles while marketing their animal products,
- 77,4% of the employers were not affiliated to any cooperative, foundation or association,
- 57,9% of the employers were ill-informed about livestock,
- 71,1% of the employers were being informed about the organizations of the Ministry of Food, Agriculture and Livestock by means of television,
- 81% of the employers were not satisfied with the sale prices,
- Just 16,4% of the employers were benefiting from the government aids, 28,2% of them were getting a partly support, and 55,4% of them were not taking any assistance by the government,
- 41,1% of the employers were supposing that loan support would be very beneficial for the region,

- For the operating status of the aids given by the government, 26,9% thought as “never”, 36,3% as “low”, 23,5% as “mid”, 12% as “good”, and 1,3% as “high”,
- For the question about how equitable the government treat for all regions of Turkey on livestock operations, 31,9% of the employers answered as “never believe”, 23,1% “not believe”, 25,3% as “uncertain”, 18,9% as “believe”, and 0,8% as “exactly believe”,
- 46,2% of the employers were dealing with livestock willingly whereas 53,8% of them unwillingly, and the ones who were unwilling had to be busy with this sector because they had not any other choice,
- 14,7% of the employers intended to employ their children in the same sector with themselves while 85,3% not.

In consideration of the results obtained from the realized study, the following suggestions will be submitted for developing cattle farming in TRA2 region.

Suggestions;

- Cultivators and breeders have to be given conferences and technical information related with livestock practically.
- Serious regulations need to be introduced to ensure price stability.
- Stockyard and animal products market should be brought to perfection.
- Cross-breeding of the native breeds with high yielding ones may be beneficial considering the geographical and climatic conditions of the Region in order to improve cattle breeding in the region.
- National policies should be determined for satisfying the domestic demand with domestic production protecting domestic producers despite animal importing.
- The employers need to be heightened awareness of institutionalisation.
- Appropriate finances should be ensured for the employers who need it with government aids such as via banks, development agencies and KOSGEB (Small and Medium Industry Development Organization).
- There isn't a common business culture in the region so they should be encouraged on being organized.
- Small-sized enterprises need to be incented and supported to provide profit maximization.
- Continuing supports should be checked; the incentives and supports should be realized pertaining to the region.
- Forage plants should be bred for overcoming the lack of forage giving incentives and supports.
- Modernization of the shelters should be added into the context of the livestock support programs organized by the development agencies.
- Educational activities such as high-schools, vocational high-schools and faculties related with agriculture and livestock should be established and popularised.
- Academic members of the Faculty of Veterinary Sciences in the region should research and study in the field developing strategies in accordance with the dynamic structure of the region.
- Provincial Directorates of Food, Agriculture and Livestock should increase their application-oriented activities more effectively.

Polat, M. (2017). The effects of the livestock industry on the economic development of the Region TRA2. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 631-643.

- Veterinarians and agriculture engineers in the provincial directorates should work in the area rather than desk job.
- It will be better to establish Livestock Farming Marketing Regulatory Authority in the region. Thereby, the level of organisation and incorporation will be increased as well as livestock economy will be appreciated. Within this context, the enterprises will produce with optimum scale and make more profit working more effectively.
- As inferred from this study, livestock is an inevitable sector for TRA2 Region. This industry has a great importance due to the fact that it provides high added value to unit investment, employs with lower expenditure, and provides input to various branches of the industry. The more current livestock sector develops, the more socio-economic status of the local people increases, as well as, the less people migrate to city centres. Thus, welfare level in the region will show an increase using idle labour forces and resources more efficiently. In addition, it will cause a recovery both in welfare and economy of the country.